

1001-8.TK.21.2021

SK 46/21

TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY

3516

- W związku ze skargą konstytucyjną M F., J F., A F. i M F. o stwierdzenie, że art. 394² § 1 i § 1¹ ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2021 r., poz. 1805 ze zm.) w brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 142 ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U., poz. 1469 ze zm.) w zakresie, w jakim uniemożliwia zaskarżenie postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych wydanego po raz pierwszy przez sąd drugiej instancji, jest niezgodny z art. 2, art. 32 ust. 1, art. 45 ust. 1, art. 78 oraz art. 176 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej,
- na podstawie art. 42 pkt 7 i art. 63 ust. 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (tekst jedn.: Dz. U. z 2019 r., poz. 2393) –

przedstawiam następujące stanowisko:

postępowanie podlega umorzeniu na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (tekst jedn.: Dz. U. z 2019 r., poz. 2393) – wobec niedopuszczalności wydania wyroku.

UZASADNIENIE

Skargę konstytucyjną złożono w związku z następującym stanem faktycznym.

Wyrokiem z listopada 2019 r., sygn. , Sąd Rejonowy w W zasądził od Skarżących (pозwanych) solidarnie na rzecz powoda kwotę pieniężną. Skarżący wnieśli apelację, w której zawarli wniosek o zwolnienie w całości od opłaty od apelacji.

Sąd Okręgowy w G , postanowieniem z lutego 2020 r., sygn. , oddalił wniosek Skarżących o zwolnienie od opłaty od apelacji. Skarżący złożyli wniosek o sporządzenie uzasadnienia tego postanowienia, lecz Sąd Okręgowy w G , postanowieniem z maja 2020 r., sygn. , odrzucił ten wniosek, jak również odrzucił apelację, stwierdzając, iż przypadki, w których przysługuje zażalenie do innego składu sądu drugiej instancji, zostały określone w art. 394² § 1 i § 1¹ k.p.c., a regulacje te nie przewidują zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji w przedmiocie oddalenia wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych. Sąd w uzasadnieniu swego rozstrzygnięcia szczegółowo i merytorycznie odniósł się również do podnoszonych przez Skarżących okoliczności mających – w ich mniemaniu – uzasadniać zwolnienie od kosztów sądowych.

Skarżący wnieśli zażalenie na postanowienie z maja 2020 r.

Postanowieniem z sierpnia 2020 r., sygn. Sąd Okręgowy w G oddalił zażalenie w przedmiocie odrzucenia apelacji, zaś postanowieniem z sierpnia 2020 r., sygn. , odrzucił zażalenie w przedmiocie odrzucenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia postanowienia z lutego 2020 r. W uzasadnieniu postanowienia o sygn. Sąd Okręgowy w G negatywnie odniósł się do „wniosku” pełnomocnika Skarżących o zwrócenie się do Trybunału Konstytucyjnego z pytaniem prawnym

dotyczącym art. 394² § 1 i § 1¹ k.p.c., stwierdzając, iż zagadnienie to było już przedmiotem rozstrzygnięcia Trybunału Konstytucyjnego. W uzasadnieniu postanowienia o sygn. Sąd wskazał natomiast, iż na postanowienie

o odrzuceniu wniosku o sporządzenie pisemnego uzasadnienia postanowienia Sądu Okręgowego w G z lutego 2020 r. nie przysługuje zażalenie.

Podkreślił, że przypadki, w których przysługuje zażalenie do innego składu sądu drugiej instancji, zostały określone w art. 394² § 1 i § 1¹ k.p.c. Wskazane regulacje nie przewidują zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji w przedmiocie odrzucenia wniosku o sporządzenie pisemnego uzasadnienia orzeczenia.

W skardze konstytucyjnej Skarżący nie sprecyzowali, z którym z wymienionych postanowień Sądu Okręgowego w G z sierpnia 2020 r. łączą naruszenie swych konstytucyjnych praw. Dopiero na wezwanie Prezesa Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 kwietnia 2021 r. do usunięcia braków formalnych skargi konstytucyjnej Skarżący wskazali na postanowienie o sygnaturze

, którego przedmiotem było oddalenie zażalenia na postanowienie o odrzuceniu apelacji (pismo Skarżących z dnia 5 maja 2021 r.).

Zdaniem Skarżących, przez zastosowanie w ich sprawie art. 394² § 1 i § 1¹ k.p.c. Skarżący zostali pozbawieni prawa do merytorycznego rozpoznania apelacji, a zaskarżony przepis narusza:

- zasadę demokratycznego państwa prawa (art. 2 Konstytucji);
- zasadę równości wobec prawa (art. 32 ust. 1 Konstytucji);
- zasadę prawa do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji);
- prawo do zaskarżania orzeczeń i decyzji (art. 78 Konstytucji);
- zasadę dwuinstancyjności postępowania sądowego (art. 176 Konstytucji).

Skarżący, uzasadniając przedstawione art. 394² § 1 i § 1¹ k.p.c. zarzuty, wskazali w pierwszej kolejności na istotne różnice pomiędzy ich sprawą a sprawą, w której zapadł powołany w uzasadnieniu postanowieniu Sądu Okręgowego w G z sierpnia 2020 r., sygn. , wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 3 marca 2009 r., sygn. SK 19/08, w którym uznano art. 394¹ § 2 k.p.c. za zgodny z art. 45 ust. 1 i art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 Konstytucji (OTK ZU nr 3/A/2009, poz. 29). W sprawie SK 19/08 Trybunał rozpoznawał zarzuty dotyczące braku zaskarżalności – wydanego po raz pierwszy przez sąd drugiej instancji – postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych od zażalenia na postanowienie odrzucające skargę o wznowienie postępowania. Odmienności – zdaniem Skarżących – polegają na tym, że:

- skarga o wznowienie postępowania jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia, podczas gdy apelacja jest zwyczajnym środkiem odwoławczym;
- opłaty od apelacji są z reguły wyższe od opłat od zażaleń.

Rozwijając pierwszą ze wskazanych dystynkcji, Skarżący zwrócili uwagę, że „w realiach sprawy SK 19/08” sąd apelacyjny wydał postanowienie o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania, a skarżąca wystąpiła do tego sądu z wnioskiem o zwolnienie od obowiązku uiszczenia opłaty od zażalenia na to postanowienie. Właściwym do rozpoznania zażalenia był Sąd Najwyższy. W sprawie Skarżących postanowienie o oddaleniu wniosku o zwolnienie od opłaty od apelacji wydał sąd właściwy do rozpoznania apelacji. W takiej zaś sytuacji istnieje „oczywisty konflikt interesów pomiędzy stroną a sądem. Sądy bowiem mają zarówno z punktu widzenia budżetowego (wpływ środków do kasy danego sądu), jak i organizacyjnego, interes w oddalaniu wniosków o zwolnienie od kosztów, gdyż wówczas, gdy stron faktycznie nie stać na ich poniesienie, zostają one zwolnione od obowiązku rozpoznania apelacji. Sędziowie wydając postanowienia

o odmowie zwolnienia od opłaty od apelacji ograniczają wpływ spraw do sądu, w którym orzekają, a tym samym ilość swojej pracy, są więc *sędziami we własnej sprawie*” (skarga konstytucyjna, s. 4). Istniejące rozwiązania, nieodpowiadające – zdaniem Skarżących – standardom demokratycznego państwa prawnego „dają możliwość ukształtowania patologicznej praktyki, w której żaden (nawet zasadny w stopniu oczywistym) wniosek o zwolnienie od opłaty od apelacji nie będzie przez Sąd II instancji załatwiany pozytywnie (gdyż nie podlega to kontroli ani nie wymaga uzasadnienia), co niewątpliwie wpłynie pozytywnie na statystykę pracy sądu, wzrośnie bowiem szybkość załatwiania spraw i spadnie odsetek skarg na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki, będzie jednak następowało z pokrzywdzeniem obywateli” (skarga konstytucyjna, s. 4-5).

Druga z dostrzeżonych przez Skarżących różnic pomiędzy ich sprawą a sprawą, na kanwie której zapadł powołany wyrok Trybunału Konstytucyjnego, związana jest z nieuzasadnionym w sprawie Skarżących zróżnicowaniem sytuacji prawnej stron w zależności od tego, czy jest ona powodem, czy pozwanym. Strona powodowa, inicjując postępowanie przed sądem pierwszej instancji, ma prawo ubiegania się o zwolnienie od kosztów sądowych w całości, a ewentualnie udzielone zwolnienie rozciąga się na całe postępowanie – także przed sądem drugiej instancji (obejmuje więc np. zwolnienie od opłaty od apelacji). Postanowienie w przedmiocie wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych, wydane przez sąd pierwszej instancji, podlega zaskarżeniu do innego składu tegoż sądu (art. 394^{1a} § 1 pkt 1 k.p.c.), zatem rozpoznawać je będzie inny sąd, niż sąd właściwy do rozpoznania apelacji. Pozwany, dla którego obowiązek zapłaty kosztów powstaje w zasadzie dopiero z chwilą zainicjowania postępowania w II instancji, takiej możliwości nie ma, tym bardziej że – jak wskazują Skarżący – nawet gdyby pozwany wnosił już przed sądem pierwszej instancji o zwolnienie od kosztów sądo-

wych, to w praktyce wniosek taki byłby oddalony „z argumentacją, że skoro obowiązek zapłaty kosztów jeszcze nie powstał, to wniosek o zwolnienie od nich jest bezprzedmiotowy” (skarga konstytucyjna, s. 5).

W skardze konstytucyjnej powołano się na argumenty przedstawione w uzasadnieniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 marca 2007 r., sygn. SK 3/05 (OTK ZU nr 3/A/2007, poz. 32) oraz w – przywołanym *in extenso* – zdaniu odrębnym sędziego Trybunału Konstytucyjnego Teresy Liszcz do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 31 marca 2009 r., sygn. SK 19/08 (*op. cit.*).

Udział w postępowaniu zgłosił Rzecznik Praw Obywatelskich (dalej: „Rzecznik” lub „RPO”), który przedstawił stanowisko, iż art. 394² § 1¹ k.p.c. w zakresie, w jakim uniemożliwia zaskarżenie postanowienia o odmowie zwolnienia od opłaty sądowej od apelacji wydanego przez sąd drugiej instancji, jest niezgodny z art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 oraz w związku z art. 45 ust. 1 Konstytucji.

Rzecznik, doprecyzowując przedmiot zaskarżenia wskazany przez Skarżących, wskazał, iż skarga konstytucyjna dotyczy pominięcia ustawodawczego, a z racji podobieństwa materii uregulowanej i pominiętej właściwą jednostką redakcyjną, z którą można łączyć kwestionowane pominięcie, jest art. 394² § 1¹ k.p.c. określający katalog zaskarżalnych zażaleniem „poziomym” niekończących postępowania postanowień sądu drugiej instancji w kwestiach wpadkowych. Art. 394² § 1 k.p.c. dotyczy zaś jedyne postanowienia sądu drugiej instancji, zaskarżalnego zażaleniem „poziomym”, które kończy postępowanie w sprawie.

RPO wskazał, że w sprawie nie zachodzi przesłanka *ne bis in idem* uzasadniająca umorzenie postępowania, bowiem wcześniejsze wyroki Trybunału Konstytucyjnego: z dnia 31 marca 2009 r., sygn. SK 19/08 oraz z dnia 27 marca

2007 r., sygn. SK 3/05, choć dotyczące regulacji limitującej możliwość zaskarżenia wydanych przez sąd drugiej instancji orzeczeń o charakterze incydentalnym, odnosiły się do innych przepisów. Nie stoi zaś na przeszkodzie kontroli konstytucyjności określonego przepisu fakt, iż inny przepis, o treści zbliżonej lub nawet tożsamej z badanym przepisem, był już przedmiotem kontroli konstytucyjności. Dodatkowo Rzecznik podkreślił, że, w porównaniu do przedmiotu kontroli w sprawie o sygn. SK 19/08 (brak zaskarżalności postanowienia sądu drugiej instancji w przedmiocie zwolnienia od kosztów nadzwyczajnego środka zaskarżenia – skargi o wznowienie postępowania), inaczej należy ocenić zwolnienie od kosztów apelacji, a nadto – inny jest obecnie kontekst normatywny zaskarżalności postanowień wydawanych przez sąd drugiej instancji. Aktualnie wyłącznie ten sąd orzeka o formalnej dopuszczalności apelacji i związanych z nią kwestiach incydentalnych.

Zaskarżony art. 394² § 1¹ został dodany do k.p.c. ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U., poz. 1469 ze zm.; dalej: „nowelizacja z 2019 r.”), która zasadniczo zmieniła dotychczasowy model postępowania zażaleniowego w kwestiach incydentalnych, wprowadzając – jako zasadę – zażalenie „poziome” (tj. do innego składu tego samego sądu). Ponadto, nowelizacja z 2019 r. istotnie zmodyfikowała model postępowania międzyinstancyjnego. Rola sądu pierwszej instancji została w tym postępowaniu ograniczona. Zmiana ta wpłynęła też na sposób procedowania w przedmiocie wniosku o zwolnienie od kosztów apelacji. Dotychczas wniosek taki – co do zasady – rozpoznawał sąd pierwszej instancji, a obecnie sąd ten obowiązany jest wniosek taki przekazać do sądu drugiej instancji, właściwego do rozpoznania apelacji. Oznacza to, że wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych związanych z apelacją rozpatrywany jest wyłącznie w jednej (drugiej co do istoty sprawy) instancji sądowej, a od postanowienia oddalającego wniosek nie przysługuje zażalenie.

Rzecznik podkreślił silny związek wskazanych przez niego (spośród przywołanych przez Skarżących) wzorców kontroli, ujmując je w formule związkowej: art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 oraz w związku z art. 45 ust. 1 Konstytucji. Podkreślił, że art. 78 w związku z art. 176 Konstytucji ustanawia zasadę sprawiedliwości proceduralnej będącą odzwierciedleniem konstytucyjnie zagwarantowanego prawa do sądu. Za każdym razem – wskazuje Rzecznik – gdy sąd rozpoznaje sprawę w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji, dwuinstancyjność postępowania jest obligatoryjna i faktycznie wchodzi w zakres gwarancji proceduralnych zapewnianych stronom. Sprawą w rozumieniu art. 45 ust. 1 ustawy zasadniczej jest „spór o prawo”, nie jest nią natomiast sprawa z zakresu ochrony prawnej. Do decyzji zapadających w zakresie ochrony prawnej nie znajduje więc zastosowania art. 176 ust. 1 Konstytucji. Tym niemniej konieczność ustanowienia środków zaskarżenia w niektórych kwestiach wypadkowych, niemających charakteru odrębnej sprawy w rozumieniu Konstytucji, może wynikać z ogólnego wymogu ukształtowania procedury sądowej zgodnie z zasadami sprawiedliwości proceduralnej.

RPO zwrócił uwagę, że zagadnienie kosztów postępowania sądowego wielokrotnie było przedmiotem orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego, w których akcentowano akcesoryjność orzekania o kosztach w stosunku do głównego nurtu procesu. Rzecznik zgodził się z przeważającym w orzecznictwie trybunalskim stanowiskiem, że rozstrzygnięcie o zwolnieniu od kosztów sądowych nie mieści się – jako samoistne rozstrzygnięcie – w pojęciu sprawy w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji. Jednak nie ulega wątpliwości, że sprawą w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji jest spór prawny, w ramach którego wniesiono apelację. Zarzucane art. 394² § 1¹ k.p.c. pominięcie ustawodawcze może stanowić barierę w dostępie strony do postępowania apelacyjnego. Pozbawienie strony zażalenia na rozstrzygnięcie incydentalne ogranicza bowiem w nieuprawniony sposób jej prawo do

zaskarżenia orzeczenia co do istoty sprawy. Prawo dostępu do sądu drugiej instancji oznacza efektywne prawo do uruchomienia postępowania przed sądem drugiej instancji. Może być ono wyłączone nie tylko przez wyłączenie możliwości wniesienia apelacji, ale także – pośrednio – przez ustanowienie takich formalnych warunków wniesienia apelacji, które czynność tę czyniłyby nadmiernie utrudnioną. Prawo do uruchomienia postępowania przed sądem drugiej instancji wyklucza także ustanawianie nadmiernych finansowych ograniczeń wnoszenia środków zaskarżenia i możliwość dyskrecjonalnego odrzucania tych środków przez sąd, który je rozpoznaje. Kwestia odpłatności postępowania jest często tym właśnie, co decyduje o możliwości dochodzenia swoich praw przed sądem. Dlatego niezbędne jest stworzenie odpowiednich gwarancji, aby kwestia zwalniania od kosztów sądowych była wszechstronnie rozpatrzona przy zachowaniu możliwie szerokich gwarancji proceduralnych. Brak zażalenia w tej incydentalnej kwestii stanowi ograniczenie prawa do apelacji.

Zdaniem Rzecznika, dla zapewnienia dwuinstancyjności postępowania w przedmiocie zwolnienia od kosztów sądowych nie jest wystarczająca regulacja art. 380 k.p.c., zgodnie z którą sąd drugiej instancji, na wniosek strony, rozpoznaje również (w ramach rozpoznania apelacji) te postanowienia sądu pierwszej instancji, które nie podlegały zaskarżeniu w drodze zażalenia, a miały wpływ na rozstrzygnięcie sprawy. Przepis ten, stosowany także w postępowaniu zażalenio- wym, umożliwia kwestionowanie postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów w ramach zażalenia na postanowienie o odrzuceniu nieopłaconej apelacji. Zażalenie na postanowienie o odrzuceniu apelacji samo jednak podlega opłacie (jedna piąta opłaty należnej od apelacji). Bez jej uiszczenia i to zażalenie nie będzie podlegać rozpoznaniu, szansa zaś, że strona uzyska od niej zwolnienie, jest niewielka, skoro nie uzyskała takiego zwolnienia od opłaty od apelacji. Konieczność odrębnego uzasadnienia wniosku, o którym mowa w art. 380 k.p.c., może być również – jak twierdzi RPO – barierą, zwłaszcza dla strony działającej bez

profesjonalnego pełnomocnika. Dodatkowa trudność wynika z faktu, iż postanowienie o odmowie zwolnienia od opłaty od apelacji, jako niepodlegające zaskarżeniu, nie jest uzasadniane. Wniosek, o którym mowa w art. 380 k.p.c., byłby więc polemiką z rozstrzygnięciem, którego motywy nie są znane.

Zdaniem Rzecznika, zbyt wąski zakres normowania art. 394² § 1¹ k.p.c. jest pominięciem ustawodawczym. O nieracjonalności pominięcia możliwości złożenia zażalenia „poziomego” na rozstrzygnięcie sądu drugiej instancji o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych świadczy fakt, iż *de lege lata* przepis ten przewiduje zażalenie na rozstrzygnięcie w kwestii prawa pomocy, których tłem jest również brak możliwości pokrycia wydatków związanych z procesem sądowym. Niekonsekwencja ta – jak zauważył RPO – została dostrzeżona w orzecznictwie Sądu Najwyższego. Rzecznik wskazał również, że w pracach rządu znajduje się projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (nr w wykazie Rządowego Centrum Legislacji: UD156), przewidujący wprowadzenie w art. 394² § 1¹ k.p.c. zażalenia na odmowę zwolnienia od kosztów sądowych i wskazujący w uzasadnieniu, że obecny stan wydaje się być pominięciem ustawodawczym i nie znajduje racjonalnych podstaw.

Wskazane przez Skarżących w *petitum* skargi konstytucyjnej przepisy k.p.c. mają następującą treść:

„Art. 394². § 1. Zażalenie do innego składu sądu drugiej instancji przysługuje na postanowienie tego sądu o odrzuceniu apelacji.

§ 1¹. Zażalenie do innego składu sądu drugiej instancji przysługuje także na postanowienia tego sądu, których przedmiotem jest:

1) odmowa ustanowienia adwokata lub radcy prawnego lub ich odwołanie,

- 2) *oddalenie wniosku o wyłączenie sędziego,*
 - 3) *zwrot kosztów procesu, o ile nie wniesiono skargi kasacyjnej,*
 - 4) *zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu,*
 - 5) *skazanie świadka, biegłego, strony, jej pełnomocnika oraz osoby trzeciej na grzywnę,*
 - 6) *zarządzenie przymusowego sprowadzenia i aresztowania świadka,*
 - 7) *odmowa zwolnienia świadka i biegłego od grzywny i świadka od przymusowego sprowadzenia*
- z wyjątkiem postanowień wydanych w wyniku rozpoznania zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji.”.*

Wątpliwości Skarżących co do zgodności zakwestionowanej regulacji z powołanymi wzorcami dotyczą pominięcia ustawodawczego, które – jako przedmiot kontroli konstytucyjności – zostało wyrażone zakresową formułą zaskarżenia art. 394² § 1 i § 1¹ k.p.c.: „w zakresie, w jakim uniemożliwia zaskarżenie postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych wydanego po raz pierwszy przez sąd drugiej instancji”. Skarżący w tej zaproponowanej w *petitum* skargi konstytucyjnej formule nie posługują się wprawdzie literalnie pojęciem „pominięcia”, lecz redakcja przepisów art. 394² § 1 i § 1¹ k.p.c., skonstruowanych jako zamknięty katalog sytuacji (materii), w których dopuszczalne jest zażalenie na postanowienie sądu drugiej instancji, świadczy, iż „uniemożliwienie zaskarżenia postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych wydanego po raz pierwszy przez sąd drugiej instancji” wynika z niezamieszczenia przez ustawodawcę tej właśnie w materii w owym katalogu. Zarzuty niekonstytucyjności nie są więc skierowane wobec pozytywnej treści zawartej we wskazanych prze-

pisach, lecz dotyczą tego, co ustawodawca w nich pominął, choć, zdaniem Skarżących – postępując zgodnie z Konstytucją – powinien był unormować (por. wyroki Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 maja 2000 r., sygn. K 37/98, OTK ZU nr 4/2000, poz. 112 i z dnia 24 października 2000 r., sygn. SK 7/00, OTK ZU nr 7/2000, poz. 256).

W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego wielokrotnie wskazywano, że zarzut pominięcia prawodawczego wymaga wskazania przez skarżącego związku między treścią zarzutu a zakresem normowania przepisu, który jest przedmiotem skargi konstytucyjnej. Skarżący powinien wskazać, że przepis, którego zakres normowania wykazuje związek ze stawianym przez niego zarzutem, ma zbyt wąski zakres zastosowania. Innymi słowy, skarżący powinien określić normę prawną, która nie znajduje do niego zastosowania, wskazać jej usytuowanie w odpowiedniej jednostce redakcyjnej tekstu prawnego oraz wykazać, że niezastosowanie normy jest wynikiem zbyt wąskiego zakresu jej regulacji, a to z kolei jest źródłem naruszenia jego konstytucyjnych praw. Skarżący powinien więc wskazać taki przepis, którego treść wykazuje „jakościową tożsamość” (albo przynajmniej daleko idące podobieństwo) do treści pominiętych (jego zdaniem) norm i może zapewnić odpowiedni „punkt oparcia” weryfikacji zarzutu pominięcia prawodawczego (*vide* – wyroki Trybunału Konstytucyjnego: z dnia 8 listopada 2006 r., sygn. K 30/06, OTK ZU nr 10/A/2006, poz. 149; z dnia 15 kwietnia 2014 r., sygn. SK 48/13, OTK ZU nr 4/A/2014, poz. 40; z dnia 22 czerwca 2015 r., sygn. SK 29/13, OTK ZU nr 6/A/2015, poz. 83; z dnia 15 listopada 2016 r., sygn. SK 46/15, OTK ZU z 2016 r., seria A, poz. 87 i z dnia 7 czerwca 2022 r., sygn. SK 68/19, OTK ZU z 2022 r., seria A, poz. 34). Trybunał podkreślał jednak również, że spełnienie tego wymogu może niekiedy powodować trudności, gdyż wymaga ono od skarżącego wiedzy co do zasad tworzenia prawa i reguł ujmowania przedmiotu regulacji w akcie prawnym (*vide* – wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 października 2012 r., sygn. SK 20/11, OTK ZU

nr 9/A/2012, poz. 110 i postanowienie z dnia 10 lutego 2014 r., sygn. P 25/11, OTK ZU nr 2/A/2014, poz. 23). Ponadto – jak zauważył Sąd Konstytucyjny – wskazanie przez skarżącego jako przedmiotu zaskarżenia konkretnej jednostki redakcyjnej o zbyt wąskim zakresie unormowania nie ma przesądzającego charakteru, gdyż – co do zasady – z punktu widzenia techniki prawodawczej pominięta materia nie musi zostać wpisana do konkretnej (zakwestionowanej przez skarżącego) jednostki redakcyjnej danego przepisu (*vide* – wyrok z dnia 22 czerwca 2015 r., sygn. SK 29/13, *op. cit.*). Przesłanka dokładnego określenia kwestionowanego przepisu [art. 53 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (tekst jedn.: Dz. U. z 2019 r., poz. 2393); dalej: „u.o.t.p.TK”] musi być więc rozumiana z uwzględnieniem ograniczonych możliwości skarżącego co do jednoznacznego wskazania przepisu o zbyt wąskim zakresie regulacji, w szczególności gdy materia objęta skargą konstytucyjną podlegała licznym nowelizacjom (a tak jest, gdy idzie o kodeksową regulację problematyki zaskarżalności postanowień sądu drugiej instancji w procesie cywilnym) utrudniającym identyfikację przepisu dotkniętego pominięciem prawodawczym.

Jak wynika z *petitum* skargi konstytucyjnej, Skarżący kwestionują dwa przepisy, tj. art. 394² § 1 k.p.c. oraz art. 394² § 1¹ k.p.c. Pierwszy z nich wprowadza zaskarżalność – zażaleniem do innego składu sądu – postanowienia sądu drugiej instancji o odrzuceniu apelacji, a drugi zawiera – wyróżniony przez wskazanie określonej materii (przedmiotu) rozstrzygnięcia – katalog postanowień sądu drugiej instancji podlegających zaskarżeniu zażaleniem poziomym. Oba wskazane paragrafy art. 394² k.p.c. *de lege lata* łącznie określają zamknięty zbiór postanowień, od których przysługuje zażalenie „poziome” rozpoznawane przez sąd drugiej instancji. Postanowienie, o którym mowa w art. 394² § 1 k.p.c., odznacza się jednak, jak trafnie zauważa RPO, pewną specyfiką, gdyż dotyczy zażalenia

na postanowienie sądu drugiej instancji o odrzuceniu apelacji, a więc postanowienie kończące postępowanie w sprawie. Zawarty w art. 394² § 1¹ k.p.c. katalog postanowień zaskarżalnych zażaleniem poziomym dotyczy natomiast rozstrzygnięć o charakterze wypadkowym (incydentalnym). Taki też charakter ma postanowienie sądu drugiej instancji w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych, zatem przedmiot owego rozstrzygnięcia wykazuje podobieństwo do materii objętych wyczerpującym katalogiem przepisu art. 394² § 1¹ k.p.c. O ile więc brak zaskarżalności takiego postanowienia potraktować jako pominięcie ustawodawcze, to dotykałoby ono zakresu normowania art. 394² § 1¹ k.p.c., nie zaś art. 394² § 1 k.p.c.

Z tych względów postępowanie w zakresie kontroli konstytucyjności art. 394² § 1 k.p.c. podlega umorzeniu – z powodu niedopuszczalności orzekania (art. 59 ust. 1 pkt 2 u.o.t.p.TK) – jednak dopuszczalność merytorycznej kontroli skargi konstytucyjnej także w zakresie art. 394² § 1¹ k.p.c. wymaga dalszej analizy.

Zgodnie z art. 79 ust. 1 Konstytucji, każdy czyje konstytucyjne wolności lub prawa zostały naruszone, ma prawo, na zasadach określonych w ustawie, wnieść skargę do Trybunału Konstytucyjnego w sprawie zgodności z Konstytucją ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o jego wolnościach lub prawach albo o jego obowiązkach określonych w Konstytucji. Zgodnie zaś z art. 53 ust. 1 u.o.t.p.TK, skarga konstytucyjna powinna zawierać m.in.: 1) określenie kwestionowanego przepisu ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o wolnościach lub prawach albo obowiązkach skarżącego określonych w Konstytucji i w stosunku do którego skarżący domaga się stwierdzenia niezgodności z Konstytucją, 2) wskazanie, która konstytucyjna wolność lub prawo skarżącego, i w jaki sposób – zdaniem skarżącego – zostały naruszone, 3) uzasadnienie zarzutu niezgodności kwe-

stionowanego przepisu ze wskazaną wolnością lub prawem skarżącego, z powołaniem argumentów lub dowodów na poparcie tego zarzutu, 4) przedstawienie stanu faktycznego. Dodatkowo wskazać w tym miejscu należy, iż przyjęty w Polsce model skargi konstytucyjnej został oparty na dwóch podstawowych założeniach. Pierwszym z nich jest zasada subsydiarności, zgodnie z którą uruchomienie tego środka jest dopuszczalne dopiero wówczas, kiedy skarżący nie dysponuje już żadnym proceduralnym środkiem prawnym, który umożliwiłaby naprawę ostatecznego rozstrzygnięcia w danej sprawie. Wymóg ten obejmuje m.in. konieczność wyczerpania – o ile jest to możliwe – wszystkich przysługujących skarżącemu środków ochrony prawnej i wyczerpania normalnego toku instancyjnego. Drugim jest konieczność istnienia osobistego (subiektywnego) i aktualnego interesu prawnego skarżącego w merytorycznym rozstrzygnięciu skargi. Skarga konstytucyjna w naszym systemie prawnym nie stanowi bowiem swoistej *actio popularis*. Rozstrzygnięcie Trybunału, zainicjowane skargą konstytucyjną, choć wywiera skutki *erga omnes*, to w szczególności dotyczy podmiotu, który postępowanie zainicjował (*vide* – postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 3 lipca 2007 r., sygn. SK 4/07, OTK ZU nr 7/A/2007, poz. 83). Z tego względu pojęcie naruszenia konstytucyjnych praw lub wolności winno być rozumiane w sposób uwzględniający jego bezpośredni, aktualny i osobisty charakter. Z punktu widzenia zaś aktualności badania powinna podlegać kwestia, czy naruszenie konstytucyjnych praw lub wolności skarżącego może być tylko potencjalne, czy też jest realne, aktualne – trwa w chwili wnoszenia skargi (*vide* – postanowienia Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 lipca 2014 r., sygn. SK 28/12, OTK ZU nr 7/A/2014, poz. 87 i z dnia 15 grudnia 2021 r., sygn. SK 9/19, OTK ZU z 2022 r., seria A, poz. 19). Art. 79 Konstytucji stanowi wszak, iż prawo wniesienia skargi konstytucyjnej przyznano tylko temu, czyje prawa „zostały naruszone” – zdarzenie to (naruszenie) musi rzeczywiście nastąpić (*vide* – postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 lutego 2008 r., sygn. SK 44/07,

OTK ZU nr 1/A/2008, poz. 23). Przedmiotowa skarga konstytucyjna budzi w tym zakresie wątpliwości.

Analizując tę kwestię, należy w pierwszej kolejności przypomnieć, że Skarżący naruszenie przez art. 394² § 1¹ k.p.c. powołanych wzorców kontroli widzą nie tyle w pozbawieniu prawa do zaskarżenia postanowienia w przedmiocie zwolnienia od kosztów sądowych jako takiego, lecz w pozbawieniu Skarżących prawa do merytorycznego rozpoznania apelacji. Jest to ujęcie nawiązujące wprost do rozróżnienia przyjętego w wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 1 lutego 2005 r., sygn. SK 62/03 (OTK ZU nr 2/A/2005, poz. 11), w którym – uznając za zgodny z Konstytucją nieobowiązujący już obecnie przepis art. 393¹⁸ § 2 k.p.c., stanowiący, że „[w] sprawach, w których przysługuje kasacja, zażalenie przysługuje także na postanowienie sądu drugiej instancji kończące postępowanie w sprawie, z wyjątkiem postanowień, o których mowa w art. 392, a także postanowień wydanych w wyniku rozpoznania zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji” – przyjęto, iż problemem konstytucyjnym jest zamknięcie drogi do rozpoznania apelacji (por. analiza tego zagadnienia w wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 27 marca 2007 r., sygn. SK 3/05, *op. cit.*). W podobny sposób istotę zarzutów Skarżących i istotę własnej argumentacji dotyczącej skargi konstytucyjnej widzi R.P.O., twierdząc, że naruszenie zasady dwuinstancyjności postępowania sądowego, prawa do zaskarżania orzeczeń i sprawiedliwości proceduralnej ma miejsce „w tym aspekcie, w jakim pozbawienie strony zażalenia na rozstrzygnięcie incydentalne ogranicza w nieuprawniony sposób jej (tj. strony postępowania apelacyjnego – przyp. wł.) prawo do zaskarżenia orzeczenia co do istoty sprawy” (pismo Rzecznika, s. 11). Z tego też względu – zdaniem Rzecznika – chodzi tu w rzeczywistości o stworzenie odpowiednich gwarancji, aby kwestia zwolnienia od kosztów sądowych była wszechstronnie rozpoznana przy zachowaniu możliwe szerokich gwarancji procesowych. Konsekwencją twierdzeń Rzecznika jest też konieczna – w kontekście sposobu ujęcia zarzutu

niekonstytucyjności art. 394² § 1¹ k.p.c. – analiza możliwych na gruncie obowiązującego prawa, alternatywnych sposobów rozpatrzenia kwestii zwolnienia od kosztów sądowych i ich ocena pod kątem zachowania wskazanych gwarancji. Analiza art. 380 k.p.c. doprowadziła zaś Rzecznika do wniosku, iż ten instrument prawny nie spełnia takich warunków. Twierdzenie to należy jednak skonfrontować z wypowiedziami orzeczniczymi Sądu Najwyższego co do omawianego zagadnienia.

W uchwale z dnia 18 lutego 2021 r., sygn. III CZP 14/20 (LEX nr 3126223), Sąd Najwyższy wskazał, że „[a]pelant może kwestionować odmowę zwolnienia od kosztów sądowych uniemożliwiającą skuteczne złożenie apelacji wnosząc zażalenie na postanowienie o odrzuceniu apelacji (art. 394² § 1 k.p.c.)”, jak również, że „sądową kontrolę zasadności odmowy zwolnienia od kosztów sądowych na etapie wniesienia apelacji umożliwia art. 380 w związku z art. 394² § 1, art. 394² § 2 i art. 397 § 3 k.p.c.”. Sąd Najwyższy podkreślił, iż jeszcze „w stanie prawnym poprzedzającym wejście w życie ustawy nowelizującej (nowelizacji z 2019 r. – przyp. wł.) postanowienie sądu drugiej instancji o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych było niezaskarżalne (...), nie wykluczało to jednak poddania go kontroli na podstawie art. 380 k.p.c., jeżeli odmowa zwolnienia od kosztów sądowych zamykała drogę do wniesienia środka zaskarżenia”. Stan ten – zdaniem Sądu Najwyższego – nie uległ zmianie, bowiem ustawodawca w dalszym ciągu nie przewidział możliwości odrębnego zaskarżenia postanowienia sądu drugiej instancji o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, nadal więc może być ono poddane kontroli na podstawie art. 380 k.p.c., przy czym w obecnym stanie prawnym weryfikacja ta jest możliwa także na etapie składania apelacji, jeżeli odmowa zwolnienia od kosztów sądowych zamyka drogę do jej skutecznego wniesienia. Ponadto, odmiennie niż w stanie prawnym obowiązującym poprzednio, zażalenie na postanowienie o odrzuceniu apelacji nie jest ograniczone do spraw kasacyjnych. Rozpoznając je, sąd drugiej instancji stosuje również art. 380 k.p.c.,

finalnie zatem, z inicjatywy skarżącego, może dojść do weryfikacji zasadności odmowy zwolnienia od kosztów sądowych przez właściwy do rozpoznania apelacji sąd. Sąd Najwyższy zastrzegł, iż efektywność tej weryfikacji zakłada ujawnienie motywów odmowy zwolnienia od kosztów sądowych w postanowieniu odrzucającym apelację z racji jej nieopłacenia. Wreszcie, jak podkreślono w omawianej uchwale, jeżeli zażalenie niezaskarżalnego postanowienia o odrzuceniu środka zaskarżenia zarzuca wyłącznie nieprawidłowość niezaskarżalnego postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, zażalenie takie należy traktować w kontekście opłat sądowych na równi z zażaleniem, którego przedmiotem jest odmowa zwolnienia od kosztów sądowych [art. 95 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z 2022 r., poz. 1125), dalej: „u.k.s.c.”], z tym skutkiem, że od zażalenia tego nie pobiera się opłaty sądowej (podobnie – P. Feliga, teza 86 do art. 95, [w:] P. Feliga [red.], *Ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Komentarz*, LEX/el. 2022).

Zaprezentowany w powołanej uchwale pogląd co do dopuszczalności poddania kontroli odmowy zwolnienia od kosztów sądowych przez sąd drugiej instancji w trybie art. 380 k.p.c. w związku z zażaleniem na postanowienie o odrzuceniu apelacji Sąd Najwyższy powtórzył w uchwale z dnia 24 listopada 2021 r., sygn. III CZP 80/20 (LEX nr 3259465). Trzeba też podkreślić, iż podobne stanowisko Sąd Najwyższy zajmował również na gruncie poprzednio obowiązującego stanu prawnego (*vide* – postanowienia: z dnia 15 czerwca 2011 r., sygn. V CZ 25/11, LEX nr 1314563, z dnia 11 grudnia 2013 r., IV CZ 102/13, LEX nr 1430440, z dnia 19 listopada 2014 r., sygn. II CZ 74/14, LEX nr 1554581, z dnia 27 października 2016 r., sygn. V CZ 66/16, LEX nr 2182667, z dnia 15 grudnia 2016 r., sygn. II CZ 125/16, LEX nr 2188790, z dnia 10 maja 2018 r., sygn. I PZ 4/18, OSNP nr 2/2019, poz. 17 i z dnia 17 września 2020 r., sygn. I CZ 7/20, LEX nr 3066661), także w odniesieniu do wykładni art. 95 ust. 2 u.k.s.c.

(*vide* – postanowienie z dnia 29 stycznia 2015 r., sygn. V CZ 6/15, LEX nr 1645278).

Podstawowe argumenty Rzecznika, przedstawione na poparcie tezy, że instrument z art. 380 k.p.c. stanowi jedynie namiastkę właściwego postępowania odwoławczego, w szczególności w zakresie gwarancji zapewnianych stronom, upadają w kontekście przedstawionego wyżej stanowiska Sądu Najwyższego co do możliwości zakwestionowania – na podstawie art. 380 k.p.c. – odmowy zwolnienia od kosztów sądowych w zażaleniu na postanowienie o odrzuceniu apelacji. Trzeba przy tym raz jeszcze podkreślić, iż poglądy Sądu Najwyższego w tym zakresie ukształtowały się jeszcze przed nowelizacją z 2019 r., tj. na gruncie poprzednio obowiązującego stanu prawnego, który – jak powiedziano – również nie przewidywał zaskarżalności postanowienia sądu drugiej instancji o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych.

Rzecznik twierdzi przeto, że zażalenie na postanowienie odrzucające apelację podlega opłacie, która choć znacząco niższa niż opłata od apelacji (1/5), to wciąż stanowi barierę finansową dla strony domagającej się zwolnienia od kosztów sądowych. Ponadto, badanie przez sąd – na podstawie art. 380 k.p.c. – postanowień, które nie podlegają zaskarżeniu, a miały wpływ na rozstrzygnięcie sprawy, wymaga zgłoszenia w zażaleniu odrębnego wniosku, zawierającego uzasadnienie nie tylko wadliwości tegoż postanowienia ale i jego wpływu na zaskarżone rozstrzygnięcie sprawy. Może to stanowić obiektywną trudność dla strony działającej bez profesjonalnego pełnomocnika. Wreszcie, twierdzi Rzecznik, zaskarżenie w trybie art. 380 k.p.c. niezaskarżalnego, a więc i pozbawionego uzasadnienia, postanowienia jest polemiką z rozstrzygnięciem, którego motywy nie są stronie znane. Sformułowanym przez Rzecznika zastrzeżeniem co do operatywności instrumentu z art. 380 k.p.c. przeczy jednak usystematyzowane w powołanej uchwale z dnia 18 lutego 2021 r., sygn. III CZP 14/20, stanowisko Sądu Najwyższego, zgodnie z którym:

- możliwa jest kontrola – na podstawie art. 380 k.p.c. – postanowienia sądu drugiej instancji o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych w toku rozpoznawania zażalenia na postanowienie o odrzuceniu apelacji, jeżeli odmowa zwolnienia od kosztów sądowych zamyka drogę do wniesienia środka zaskarżenia;
- efektywność weryfikacji postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych zakłada ujawnienie motywów odmowy zwolnienia od kosztów sądowych w postanowieniu odrzucającym apelację;
- jeżeli zażalenie na postanowienie o odrzuceniu środka zaskarżenia zarzuca wyłącznie nieprawidłowość niezaskarżalnego postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, zażalenie takie należy traktować w kontekście opłat sądowych na równi z zażaleniem, którego przedmiotem jest odmowa zwolnienia od kosztów sądowych, z tym skutkiem, że od zażalenia tego nie pobiera się opłaty sądowej.

Co więcej, w najnowszym orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego zdaje się kształtować pogląd, wyrażony na kanwie kolejnych skarg konstytucyjnych kwestionujących konstytucyjność art. 394² § 1¹ k.p.c. w zakresie poddanego kontroli i w przedmiotowej sprawie pominięcia ustawodawczego, iż zarzuty naruszenia prawa do sądu i prawa do zaskarżania orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji oraz zasady dwuinstancyjności postępowania sądowego przez ten przepis są oczywiście bezzasadne w rozumieniu art. 61 ust. 4 pkt 3 u.o.t.p.TK. W postanowieniu z dnia 17 listopada 2021 r., sygn. Ts 121/21, Trybunał stwierdził, że „[w] aktualnym stanie prawnym istnieje możliwość kontroli postanowienia sądu drugiej instancji w przedmiocie odmowy zwolnienia strony (uczestnika postępowania) od kosztów postępowania apelacyjnego na podstawie art. 380 w związku z art. 391 § 1 w związku z art. 397 § 3 (w związku z art. 13 § 2) k.p.c., tj. w ramach zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji o odrzuceniu ape-

lacji od wyroku albo postanowienia w postępowaniu nieprocesowym” oraz że takie jest też stanowisko Sądu Najwyższego (OTK ZU z 2022 r., seria B, poz. 40). Trybunał Konstytucyjny w powołanej sprawie zauważył, iż „w zażaleniu na postanowienie o odrzuceniu apelacji skarżąca przedstawiła argumentację podważającą niezwolnienie jej od opłaty sądowej od apelacji, które przełożyło się na odrzucenie apelacji, zaś Sąd Apelacyjny (...) się do niej ustosunkował (...). Innymi słowy, skarżąca miała możliwość poddania postanowienia (...) weryfikacji i z tego skorzystała. Oznacza to, że – mimo braku «klasycznej» ścieżki odwoławczej – decyzja procesowa o niezwolnieniu od kosztów sądowych w drugiej instancji nie jest wyłączona spod kontroli odnośnie do przesłanek faktycznych i prawnych” (*ibidem*). Podobne stanowisko Trybunał wyraził w postanowieniach z dnia 16 marca 2022 r., sygn. Ts 217/21 (OTK ZU z 2022 r., seria B, poz. 123) i z dnia 23 lutego 2022 r., sygn. Ts 134/20 (OTK ZU z 2022 r., seria B, poz. 110). Co prawda w przywołanych sprawach odmowę nadania biegu skargom konstytucyjnym uzasadniało w pierwszej kolejności niespełnienie przez skargi konstytucyjnych jednej z przesłanek tego środka prawnego (niewyczerpanie przez skarżących drogi prawnej i niezyskanie przez nich ostatecznego orzeczenia wydanego na podstawie kwestionowanego przepisu art. 394² § 1¹ k.p.c. przez to, że zaniechali zaskarżenia postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych i nie doprowadzili przez to do „ujawnienia” przedmiotu skargi konstytucyjnej), jednak przytoczone wyżej uwagi co do bezzasadności zarzutów wobec art. 394² § 1¹ k.p.c. nie tracą przez to swego waloru.

Warto zaznaczyć, że w przedmiotowej skardze konstytucyjnej również mamy do czynienia z sytuacją, polegającą na niezaskarżeniu postanowienia sądu o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, która w powołanych postanowieniach Trybunału Konstytucyjnego sprawach Ts 121/21, Ts 217/21 i Ts 134/20 została uznana za przesłankę dyskwalifikującą dopuszczalność merytorycznego rozpoznania zarzutów skargi konstytucyjnej – brak wyczerpania drogi sądowej i uzyskania w ten sposób ostatecznego rozstrzygnięcia o prawach lub wolnościach

skarżącego na podstawie przepisu, którego konstytucyjność zakwestionowano w skardze konstytucyjnej. W sprawach tych Trybunał zaakcentował, nawiązując do swego ustalonego w tej mierze orzecznictwa, że „[s]karżący powinien wskazać prawomocne rozstrzygnięcie, które zostało wydane w oparciu o zaskarżony akt normatywny (...) [gdyż] [t]ylko regulacja prawna, będąca podstawą ostatecznego orzeczenia odnoszącego się do praw lub wolności skarżącego, może być przedmiotem skargi, która – w przeciwnym wypadku – nabrałaby charakteru *actio popularis*” (postanowienie z dnia 17 listopada 2021 r., sygn. Ts 121/21, *op. cit.*). Nieuzyskanie przez skarżących w tych sprawach ostatecznego orzeczenia wydanego na podstawie kwestionowanego przepisu k.p.c. zostało uznane przez Trybunał za zaniechanie, wykluczające możliwość merytorycznego rozpoznania skarg konstytucyjnych, bowiem – zgodnie z utrwalonym stanowiskiem Trybunału Konstytucyjnego – dla zbadania zgodności z Konstytucją przepisów zamykających drogę sądową bądź wykluczających dopuszczalność wniesienia do sądu określonego środka prawnego konieczne jest dysponowanie takim orzeczeniem w przedmiocie odrzucenia niedopuszczalnego z mocy prawa środka. Dopiero dysponując takim orzeczeniem, skarżący mógłby dochodzić stwierdzenia naruszenia prawa do sądu. Dla merytorycznej oceny zarzutów konieczne było zatem wniesienie zażalenia na postanowienie sądu o oddaleniu wniosku o zwolnienie od opłaty sądowej od apelacji, nawet jeśli nie budziło wątpliwości, że skarżącemu nie przysługiwało zażalenie. Skarżący nie powinien, mając w perspektywie postępowanie przed Trybunałem Konstytucyjnym, zrezygnować z tego środka zaskarżenia, gdyż tylko w ten sposób mógł doprowadzić do wydania, w oparciu o kwestionowaną regulację, postanowienia o odrzuceniu zażalenia, a tym samym do „ujawnienia” przedmiotu skargi konstytucyjnej. Z tych względów Trybunał Konstytucyjny uznał, że przepis art. 394² § 1¹ k.p.c. nie był normatywną podstawą prawomocnego, wydanego w następstwie rozpoznania zażalenia, postanowienia o odrzuceniu apelacji (wskazanego przez skarżących w tych sprawach jako naruszające konstytucyjne prawa i wolności skarżących), gdyż nie determinował on treści

tego rozstrzygnięcia (*vide* – postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 17 listopada 2021 r., sygn. Ts 121/21, *op. cit.*; podobnie w postanowieniu Trybunału Konstytucyjnego z dnia 16 marca 2022 r., sygn. Ts 217/21). Nieco odmiennie ukształtowała się natomiast sytuacja procesowa w sprawie Ts 134/20. Tu także Trybunał Konstytucyjny stwierdził zaniechanie skarżącego polegające na niezaskarżeniu postanowienia o odmowie zwolnienia od opłaty sądowej, zaznaczając jednocześnie, iż zachowanie skarżącego polegało na „wymuszeniu” bezcelowym – z punktu widzenia toczącego się postępowania – wnioskiem o sporządzenie pisemnego uzasadnienia postanowienia o oddaleniu wniosku o zwolnienie od kosztów postępowania apelacyjnego. Wniosek ów został odrzucony, jednak postanowienie w tym przedmiocie, wskazane jako naruszające konstytucyjne prawa skarżącego, nie było – zdaniem Trybunału – zdeterminowane zakwestionowanym w skardze konstytucyjnej przepisem art. 394² k.p.c. Niewskazanie zaś przez skarżącego ostatecznego orzeczenia opartego na normie nieprzewidującej „procedury odwoławczej” odnośnie do postanowienia sądu drugiej instancji oddalającego wnioski o zwolnienie od kosztów sądowych sprawia, że skarga nie odpowiadała wymaganiom określonym w art. 79 ust. 1 Konstytucji oraz w art. 77 ust. 1 u.o.t.p.TK, co uniemożliwiło jej merytoryczne rozpoznanie i przełożyło się na odmowę nadania jej dalszego biegu (*vide* – postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 lutego 2022 r., sygn. Ts 134/20, *op. cit.*).

Skarżący także nie wywiedli zażalenia na postanowienie z lutego 2020 r. o oddaleniu wniosków pozwanych (Skarżących w niniejszej sprawie) o zwolnienie od opłaty od apelacji, poprzestając na bezskutecznym wnioskowaniu o pisemne uzasadnienie tego orzeczenia. Skarżący złożyli natomiast zażalenie na postanowienie z maja 2020 r. o odrzuceniu apelacji oraz o odrzuceniu wniosku o sporządzenie pisemnego uzasadnienia postanowienia z lutego 2020 r., a Sąd Okręgowy w G zażalenie na odrzucenie wniosku o sporządzenia uzasadnienia postanowienia z lutego 2020 r. odrzucił (sygn.), zaś zażalenie na odrzucenie apelacji – oddalił (sygn. 20).

Drugie z tych postanowień zostało wskazane jako ostateczne orzeczenie naruszające wskazane w skardze konstytucyjne prawa Skarżących, jednak ani ono, ani postanowienie o sygn. _____ nie mogą być – w świetle przedstawionych wyżej twierdzeń Trybunału Konstytucyjnego – uznane za determinowane treścią zaskarżonego przepisu.

Ponadto, wskazując postanowienie Sądu Okręgowego w G _____ z _____ sierpnia 2020 r., sygn. _____, jako ostateczne orzeczenie, o którym mowa w art. 79 ust. 1 Konstytucji oraz art. 77 ust. 1 u.o.t.p.TK, Skarżący ujawnili wewnętrzną sprzeczność przedstawionego w skardze konstytucyjnej toku rozumowania, podważając przez to w ogóle fakt naruszenia tych Ich konstytucyjnych praw, których naruszenie zarzucają zaskarżonemu przepisowi art. 394² § 1¹ k.p.c. Jak już powiedziano, przedmiotem postanowienia Sądu Okręgowego w G _____ z _____ maja 2020 r. było odrzucenie wniosku Skarżących o sporządzenie pisemnego uzasadnienia postanowienia z _____ lutego 2020 r. (o oddaleniu wniosku Skarżących o zwolnienie od opłaty od apelacji) oraz odrzucenie apelacji. Wskazano też, że uzasadnienie postanowienia z _____ maja 2020 r. zawiera – w części odnoszącej się do odrzucenia apelacji – szczegółowe, wyczerpujące i odnoszące się wprost do przedstawionych przez Skarżących we wniosku o zwolnienie od opłaty od apelacji okoliczności, przedstawienie powodów, dla których Skarżącym odmówiono zwolnienia od kosztów sądowych. W rezultacie, mimo formalnego odrzucenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia postanowienia z _____ lutego 2020 r., Skarżący *de facto* „otrzymali” uzasadnienie decyzji o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych (co ważne, postanowienia z _____ lutego 2020 r. i z _____ maja 2020 r. zostały wydane przez Sąd Okręgowy w G _____ orzekający w tym samym składzie). Postanowienie z _____ maja 2020 r. podlegało zaskarżeniu w tym jego zakresie, w jakim dotyczyło odrzucenia apelacji. Sposób zaś skonstruowania jego uzasadnienia, w tym przede wszystkim zamieszczenie w nim motywów odmówienia Skarżącym zwolnienia od kosztów

sądowych, odpowiada modelowi określonymu w powołanej uchwale Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 2021 r., sygn. III CZP 14/20, poddając się – w zakresie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych – kontroli w trybie art. 380 k.p.c. i zapewniając efektywność tej weryfikacji. Treść postanowienia z maja 2020 r., w szczególności sposób uzasadnienia tego rozstrzygnięcia, wskazuje, że Sąd Okręgowy w G podzielił przedstawione wyżej stanowisko Sądu Najwyższego co do roli art. 380 k.p.c. w zakresie kontroli zasadności odmowy zwolnienia od kosztów sądowych, ujawniając motywy powziętej w tym przedmiocie decyzji.

Skarżący zaskarżyli postanowienie z maja 2020 r., a Sąd Okręgowy w G , działając jako sąd odwoławczy, oddalił zażalenie w przedmiocie odrzucenia apelacji. Trzeba jednak zaznaczyć, iż Skarżący w swym zażaleniu nie podnieśli zarzutów skierowanych bezpośrednio wobec rozstrzygnięcia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych. Nie skorzystali zatem z możliwości weryfikacji rozstrzygnięcia w tym zakresie, która to możliwość bez wątpienia pozostawała w Ich dyspozycji, choć weryfikacja nie polegałaby na „klasycznej” (według określenia użytego przez Trybunał Konstytucyjny) ścieżce odwoławczej od postanowienia oddalającego wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych, lecz w związku z zaskarżeniem postanowienia o odrzuceniu apelacji.

W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego podkreśla się, że skarżący powinien, w postępowaniu poprzedzającym wniesienie skargi konstytucyjnej, wykazać się dbałością w własne interesy i w sytuacji, w której przyczyną zarzucanego w skardze naruszenia konstytucyjnych wolności lub praw jest nie akt stanowienia prawa, lecz akt stosowania prawa lub zachowanie samego skarżącego (czy jego pełnomocnika), merytoryczne rozpoznanie skargi jest niedopuszczalne (*vide* – wyroki z dnia 20 lipca 2004 r., sygn. SK 11/02, OTK ZU nr 7/A/2004, poz. 66 i z dnia 22 lipca 2021 r., sygn. SK 60/19, OTK ZU z 2021 r., seria A, poz. 44 oraz postanowienia: z dnia 11 lipca 2013 r., sygn. Ts 214/12, OTK ZU nr 4/B/2013, poz. 411, z dnia 18 lutego 2015 r., sygn. Ts 85/14, OTK ZU

nr 3/B/2015, poz. 249; z dnia 17 maja 2016 r., sygn. Ts 131/15, OTK z 2016 r., seria B, poz. 388 i z dnia 11 grudnia 2018 r., sygn. S 7/18, OTK ZU z 2018 r., seria A, poz. 81)). Skutki nieskorzystania z dostępnych środków prawnych, jak i nieprawidłowe skorzystanie z nich – na przykład przez niepodniesienie stosownych zarzutów – obciążają skarżącego (*vide* – postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 19 czerwca 2013 r., sygn. Ts 250/12, OTK ZU nr 3/B/2013, poz. 282).

Podsumowując, należy przyjąć, iż w przedmiotowej sprawie nie doszło w ogóle do naruszenia wskazanych przez Skarżących konstytucyjnych praw. Skarżący dysponowali bowiem możliwością zakwestionowania odmowy zwolnienia od kosztów sądowych przez sąd drugiej instancji w drodze zażalenia na odrzucenie apelacji. Z możliwości złożenia takiego zażalenia skorzystali, choć – mimo przedstawienia przez sąd powodów odmowy zwolnienia od opłaty od apelacji – nie podjęli z nimi polemiki. Z tych względów należy uznać, że skarga konstytucyjna nie spełnia przesłanki rzeczywistego i aktualnego naruszenia wskazanych przez Skarżących Ich konstytucyjnych praw, zatem postępowanie powinno podlegać umorzeniu ze względu na niedopuszczalność orzekania (art. 59 ust. 1 pkt 2 u.o.t.p.TK).

Na marginesie należy podkreślić, iż rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (druk nr 2650/IX kadencja) przewiduje nadanie nowego brzmienia pkt 1 w § 1¹ art. 394² k.p.c.: „1) odmowa zwolnienia od kosztów sądowych lub cofnięcie takiego zwolnienia oraz odmowa ustanowienia adwokata lub radcy prawnego lub ich odwołanie” (art. 1 pkt 48 lit. b projektu). W uzasadnieniu tej zmiany projektodawca wskazał: „Projektowana zmiana w art. 394² § 1 i 1¹ k.p.c. przewiduje poszerzenie katalogu postanowień sądu drugiej instancji, na które przysługuje zażalenie do innego składu tego sądu, o postanowienia o odrzuceniu skargi o wznowienie postępowania i postanowienia o umorzeniu postępowania wywołanego wniesieniem

apelacji, postanowienia w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych lub cofnięcie takiego zwolnienia (...). Celem projektowanych zmian jest wyeliminowanie luki prawnej, która istnieje w zakresie niemożności zaskarżenia powyższych rozstrzygnięć sądu drugiej instancji (...). Zaznaczyć należy, że ustawodawca, zmieniając art. 117 § 6 k.p.c. i powierzając rozpoznanie wniosku o ustanowienie adwokata (radcy prawnego) z urzędu w postępowaniu apelacyjnym sądowi drugiej instancji, jednocześnie zagwarantował możliwość poddania rozstrzygnięcia o odmowie ustanowienia adwokata lub radcy prawnego lub ich odwołania kontroli w trybie zażalenia poziomego. Brak takiej gwarancji w odniesieniu do rozstrzygnięcia o odmowie zwolnienia od opłaty sądowej od apelacji nie znajduje racjonalnych podstaw i wydaje się być pominięciem ustawodawczym. Zwrócić trzeba także uwagę, że obecnie na postanowienie w przedmiocie odmowy zwolnienia od kosztów sądowych lub cofnięcie takiego zwolnienia wydane przez sąd pierwszej instancji przysługuje zażalenie do innego składu tego sądu (art. 394^{1a} § 1 pkt 1 k.p.c.). «Przeniesienie» weryfikacji formalnej i fiskalnej apelacji do sądów drugiej instancji, zdaniem projektodawcy, rodzi konieczność umożliwienia stronie zaskarżenia tego rodzaju rozstrzygnięć wydanych przez sąd drugiej instancji (...). Nie wydaje się również zasadne, aby kontrola w przedmiocie odmowy zwolnienia od opłaty od apelacji była możliwa jedynie na wniosek mający podstawę w art. 380 k.p.c., a co za tym idzie, dopiero przy okazji rozpoznawania zażalenia (skargi) na odrzucenie apelacji z przyczyny jej nieopłacenia” (uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, druk nr 2650/IX kadencja, s. 32-33).

W świetle przedstawionych w uzasadnieniu projektowanej ustawy motywów, podstawowym celem projektodawcy jest doprowadzenie do wyeliminowania niekonsekwencji, jaką dotknięte jest obowiązujące brzmienie art. 394² § 1¹ k.p.c., w kontekście zmiany modelu postępowania apelacyjnego, aktualnej w obecnym kształcie tego przepisu zaskarżalności postanowień w przedmiocie odmowy ustanowienia adwokata lub radcy prawnego z urzędu lub ich odwołania

oraz zaskarżalności postanowień odmowie zwolnienia od kosztów sądowych lub cofnięcia takiego zwolnienia przez sąd pierwszej instancji (art. 394^{1a} § 1 pkt 1 k.p.c.). Zawarte w uzasadnieniu projektowanej ustawy trafne stwierdzenie, iż obecny kształt art. 394² § 1¹ k.p.c. świadczy o pominięciu ustawodawczym w zakresie zaskarżalności postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, nie jest jednak równoznaczne z oceną – przez projektodawcę – dotychczasowego unormowania jako niekonstytucyjnego.

Warto zauważyć, iż podobny charakter mają zastrzeżenia do zaskarżonego przepisu, jakie przedstawił Sąd Najwyższy w powołanej uchwale z dnia 18 lutego 2021 r. Wyrażono w niej wątpliwość, „czy umożliwienie zaskarżenia zażaleniem postanowienia sądu drugiej instancji o odmowie ustanowienia adwokata lub radcy prawnego (...) w zestawieniu z niedopuszczalnością zażalenia na postanowienie tego sądu o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych jest rozwiązaniem spójnym, mając na względzie wspólną genezę, zbliżone cele i wzajemne powiązania między tymi instytucjami” (*op. cit.*) Dalej Sąd Najwyższy zaznacza jednak, że „[w]ątpliwość co do celowości określonego rozwiązania legislacyjnego w powiązaniu z (...) przypuszczeniem, że mogło dojść do przeoczenia przez ustawodawcę pewnej kategorii postanowień, które powinny być zaskarżane zażaleniem, nie stanowi jednak dostatecznego podłoża do przyjęcia, że zachodzi luka uzasadniająca rozszerzenie kręgu postanowień zaskarżalnych zażaleniem w drodze *analogii legis*. Jest tak tym bardziej, że w okolicznościach sprawy chodzić miałyby o postanowienie sądu drugiej instancji, podczas gdy zaskarżalność w drodze zażalenia postanowień sądu drugiej instancji – dopuszczana stopniowo przez ustawodawcę w reakcji na judykaturę Trybunału Konstytucyjnego (...) powinna być postrzegana w kategoriach wyjątku, co wynika z roli procesowej sądu drugiej instancji i dążenia do szybkości postępowania” (*ibidem*). Wreszcie, jak podkreśla Sąd Najwyższy, „odmienne stanowisko wymagałoby rozważenia wtedy, gdyby niedopuszczalność zażalenia implikowała wykluczenie sądowej kontroli odmowy zwolnienia od kosztów sądowych ze skutkiem w postaci zamknięcia skarżącemu

drogi do wniesienia apelacji. Taka sytuacja nie ma jednak miejsca, zważywszy, że sądową kontrolę zasadności odmowy zwolnienia od kosztów sądowych na etapie wniesienia apelacji umożliwia art. 380 w związku z art. 394² § 1, art. 394² § 2 i art. 397 § 3 k.p.c.” (*ibidem*).

Umorzenie postępowania w sprawie przedmiotowej skargi konstytucyjnej uzasadnia wskazana wcześniej przeszkoda formalna, wyłączająca dopuszczalność merytorycznego orzekania. W tym kontekście merytoryczna ocena zarzutów niekonstytucyjności zaskarżonej regulacji art. 394² § 1¹ k.p.c. jest zbędna i bezprzedmiotowa.

Niezależnie od powyższego wniosku, należy zwrócić uwagę, iż obecny model kontroli wydanego przez sąd drugiej instancji postanowienia o odmowie zwolnienia od opłaty od apelacji nie przewiduje możliwości uiszczenia opłaty od apelacji w wypadku nieuwzględnienia, zawartych w zażaleniu na postanowienie o odrzuceniu apelacji, zarzutów skierowanych przez stronę ubiegającą się o zwolnienie od kosztów sądowych wobec niezaskarżalnego postanowienia odmawiającego takiego zwolnienia. Na tę okoliczność wskazał też – choć bez odniesienia do konkretnej sytuacji faktycznej Skarżących – Rzecznik, zauważając, że w przypadku wykorzystania przez stronę ubiegającą się o zwolnienie od kosztów sądowych środka dostępnego na podstawie art. 380 k.p.c. w związku z zaskarżeniem postanowienia sądu drugiej instancji o odrzuceniu apelacji, i w razie uznania przez sąd rozpoznający zażalenie na to postanowienie, że odmowa zwolnienia od kosztów sądowych była zasadna, strona ta nie ma możliwości uzupełnienia braków fiskalnych apelacji na podstawie art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.c.

Powołane przepisy stanowią, że jeżeli wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych zgłoszony przed upływem terminu do opłacenia pisma został prawomocnie oddalony, przewodniczący wzywa stronę do opłacenia złożonego pisma na podstawie art. 130 k.p.c. (w terminie tygodniowym), a jeśli pismo podlegające

opłacie w wysokości stałej lub stosunkowej obliczonej od wskazanej przez stronę wartości przedmiotu sporu lub wartości przedmiotu zaskarżenia, zostało wniesione przez profesjonalnego pełnomocnika, tygodniowy termin do opłacenia pisma biegnie od dnia doręczenia stronie postanowienia, a gdy postanowienie zostało wydane na posiedzeniu jawnym – od dnia jego ogłoszenia. Jeżeli jednak o zwolnieniu od kosztów sądowych orzekł sąd pierwszej instancji, a strona wniosła zażalenie w przepisany termin, termin do opłacenia pisma biegnie od dnia doręczenia stronie postanowienia oddalającego zażalenie, a jeżeli postanowienie sądu drugiej instancji zostało wydane na posiedzeniu jawnym – od dnia jego ogłoszenia. „Zawieszenie” biegu terminu do uiszczenia opłaty od apelacji, wynikające z art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.c., obejmuje więc czas, w którym rozpoznawany jest wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych, aż do prawomocnego, oddalającego ów wniosek, rozstrzygnięcia w tym przedmiocie. Wobec zatem niezaskarżalności postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych wydanego przez sąd drugiej instancji orzeczenie to już z chwilą jego wydania ma przymiot prawomocności, toteż bieg tygodniowego terminu do uiszczenia opłaty za apelację rozpoczyna się z wezwaniem przewodniczącego do jej opłacenia bądź z dniem doręczenia, względnie ogłoszenia, postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych. Ani wniesienie niedopuszczalnego zażalenia na to postanowienie, ani złożenie wniosku – w trybie art. 380 k.p.c. – o kontrolę postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych w toku rozpatrywania zażalenia na postanowienie o odrzuceniu apelacji nie ma wpływu na bieg terminu do opłacenia apelacji. Jeżeli więc sąd drugiej instancji odmówi zwolnienia od opłaty od apelacji (rozstrzygnie prawomocnie), a strona nie uiszcza opłaty lub uiszcza ją po terminie, to strona ta może wprawdzie zaskarżyć (w trybie art. 380 k.p.c.) odmowę zwolnienia od kosztów sądowych, składając zażalenie na postanowienie o odrzuceniu apelacji, lecz gdy zażalenie w zakresie zarzutów dotyczących wniosku o kontrolę niezaskarżalnego postanowienia o odmowie zwolnienia od opłaty od apelacji w trybie art. 380 k.p.c. okaże się bezskuteczne, apelacja zostanie prawomocnie odrzucona

jako nieopłacona w terminie. Gdyby natomiast w takiej sytuacji strona uiściła opłatę w terminie wynikającym z art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.c., nie doszłoby w ogóle do wydania postanowienia o odrzuceniu apelacji z powodu jej nieopłacenia, a przeto odpadłaby i możliwość zaskarżenia – w trybie art. 380 k.p.c. – odmowy zwolnienia od kosztów sądowych. Aby otworzyć sobie możliwość kontroli postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, strona musi zatem uchybić terminowi wynikającemu z art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.c.

O ile więc instancyjna kontrola postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, wydanego przez sąd drugiej instancji, może odbyć się w trybie art. 380 k.p.c., o tyle uznanie – w tym trybie – zasadności odmowy zwolnienia od kosztów przez sąd drugiej instancji, rozpoznający zażalenie na postanowienie o odrzuceniu apelacji, nie tylko nie otwiera przed stroną tygodniowego terminu do opłacenia apelacji, ale nie pozwala też na uznanie apelacji za opłaconą w terminie, jeśli opłatę tę uiszczono przed wydaniem prawomocnego orzeczenia o odrzuceniu apelacji, lecz po upływie terminu z art. 112 ust. 2 lub ust. 3 u.k.s.c. W tym aspekcie sytuacja strony domagającej się zwolnienia od kosztów sądowych przed sądem drugiej instancji i wnioskującej – w trybie art. 380 k.p.c. – o przeprowadzenie kontroli postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, wydanego przez sąd drugiej instancji w związku z rozpoznaniem zażalenia na postanowienie o odrzuceniu apelacji jest, w wypadku uznania zasadności odmowy zwolnienia od kosztów sądowych, gorsza niż sytuacja strony, której zażalenie na odmowę udzielenia zwolnienia od kosztów sądowych przez sąd pierwszej instancji nie zostało uwzględnione, gdyż w pierwszym z tych dwóch opisanych przypadków nie ma możliwości uiszczenia w terminie należnej opłaty, w drugim zaś strona może taką opłatę uiścić w terminie wynikającym z art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.c.

Źródłem tego zróżnicowania jest powołana regulacja art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.c. przez to, że w przypadku odrzucenia apelacji w następstwie rozpoznania – w trybie art. 380 k.p.c. – zarzutów wobec postanowienia sądu drugiej instancji

o oddaleniu wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych nie przewiduje wezwania strony przez przewodniczącego do opłacenia pisma na podstawie art. 130 k.p.c., a gdy pismo podlegające opłacie w wysokości stałej lub stosunkowej, obliczonej od wskazanej przez stronę wartości przedmiotu sporu lub wartości przedmiotu zaskarżenia, zostało wniesione przez adwokata, radcę prawnego lub rzecznika patentowego, nie przewiduje tygodniowego terminu do opłacenia pisma od dnia doręczenia stronie postanowienia o odrzuceniu apelacji, a gdy postanowienie zostało wydane na posiedzeniu jawnym – od dnia jego ogłoszenia, ani nie przewiduje uznania, że pismo to zostało opłacone w terminie, jeśli należna opłata została uiszczona przed rozpoznaniem – w trybie art. 380 k.p.c. – wniosku o kontrolę postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych. W tym zakresie art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.c. może budzić wątpliwości co do zgodności z art. 45 ust. 1 i art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 Konstytucji.

Trzeba w tym miejscu jednocześnie podkreślić, iż zakres normowania, jaki pomija art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.c., jest w istocie tym elementem regulacji dopuszczającej – w trybie art. 380 k.p.c. – kontrolę niezaskarżalnego, wydanego przez sąd drugiej instancji, postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, którego brak istotnie odróżnia ją od „klasycznej” (według określenia Trybunału Konstytucyjnego) ścieżki odwoławczej, zatem wprowadzenie zaskarżalności postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, wydanego przez sąd drugiej instancji, co m.in. jest przedmiotem projektowanej nowelizacji k.p.c., wyeliminuje wskazane wątpliwości.

Sformułowane wyżej uwagi co do rzeczywistego źródła ewentualnej ułomności – w zakresie gwarancji konstytucyjnych praw określonych w art. 45 ust. 1 i art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 ustawy zasadniczej – procedury kontroli, w trybie art. 380 k.p.c., postanowienia sądu drugiej instancji o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, nie wpływają na przedstawiony w *petitum* niniejszego stanowiska wniosek o umorzenie postępowania. Wydaje się natomiast, że –

uwzględniając konkretny charakter kontroli konstytucyjności inicjowanej skargą konstytucyjną – uwypuklają konieczność właściwej identyfikacji zarówno przedmiotu kontroli konstytucyjności, jak i ostatecznego orzeczenia w rozumieniu art. 79 ust. 1 Konstytucji. Znaczenie i skutki art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.c. ujawniają się bowiem w kontekście rozpatrywania (w trybie art. 380 k.p.c.) zarzutów sformułowanych wobec niezaskarżalnego postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych wydanego przez sąd drugiej instancji w toku rozpoznawania zażalenia na postanowienie o odrzuceniu apelacji. Kwestionując je, należałoby wskazać, jako ostateczne orzeczenie w rozumieniu art. 79 ust. 1 ustawy zasadniczej, prawomocne postanowienie o odrzuceniu apelacji (tak jak uczynili to Skarżący), zaś jako przedmiot kontroli – art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.c. (ewentualnie w związku z art. 373 i 380 k.p.c.). Podstawą prawną postanowienia o odrzuceniu apelacji w przypadku, gdy strona składała wniosek o zbadanie niezaskarżalnego postanowienia o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych (w trybie art. 380 k.p.c.), jest bowiem art. 373 k.p.c. – stanowiący o tym, że sąd drugiej instancji odrzuca apelację spóźnioną, nieopłaconą lub z innych przyczyn niedopuszczalną, jak również apelację, której braków strona nie usunęła w wyznaczonym terminie, oraz art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.c. – wskazujący terminy, w jakich opłata od apelacji winna być uiszczona w przypadku prawomocnej odmowy zwolnienia od kosztów sądowych. Podstawą prawną takiego rozstrzygnięcia nie jest natomiast art. 394² § 1¹ k.p.c., który został wskazany przez Skarżących jako przedmiot kontroli. Jak już powiedziano, kwestionując art. 394² § 1¹ k.p.c., jako ostateczne orzeczenie o konstytucyjnych prawach i obowiązkach skarżącego należy wskazać postanowienie o odrzuceniu zażalenia na postanowienie o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych, jako potwierdzające wyłączenie drogi sądowej. Na konieczność ścisłego odróżnienia owych potencjalnych przedmiotów zaskarżenia oraz związanego z tym poprawnego wskazania ostatecznego orzeczenia, wydanego na ich podstawie, zwracają uwagę postanowienia Trybunału Konstytucyjnego z dnia 19 lipca 2022 r. (sygn. Ts 155/20, postanowienie jeszcze nie opublikowane) i z dnia

20 września 2022 r. (sygn. Ts 160/20, OTK ZU z 2022 r., seria B, poz. 186), w których skargom konstytucyjnym, kwestionującym zarówno art. 394² § 1¹ k.p.c., jak i art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.c., bieg nadano w zakresie badania tego drugiego unormowania, odmawiając nadania dalszego biegu w zakresie art. 394² § 1¹ k.p.c. wobec przyjęcia, że prawomocne postanowienie o odrzuceniu apelacji nie jest orzeczeniem wydanym na podstawie tego przepisu.

W przedmiotowej skardze konstytucyjnej Skarżący nie tylko nie zaskarżyli art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.c, ale w ogóle nie podnieśli kwestii niemożności uiszczenia opłaty od apelacji w terminie w przypadku skorzystania ze środka przewidzianego w art. 380 k.p.c., zaś zasada skargowości, rządząca postępowaniem przed Trybunałem Konstytucyjnym, sprzeciwia się objęciu badaniem tej właśnie kwestii.

Mając na uwadze powyższe, wnoszę jak na wstępie.

z upow
Prakuratorelli

Roberta
Zastępcy Prokuratora

1
a
fajnego